

YASCHA MOUNK



**LID VERSUS  
DEMOKRACIE**

PROČ JE NAŠE SVOBODA V OHROŽENÍ A JAK JI ZACHRÁNIT

PROSTOR





Yascha Mounk

**Lid versus demokracie**

*Proč je naše svoboda v ohrožení a jak ji zachránit*

PROSTOR



YASCHA MOUNK  
**LID VERSUS  
DEMOKRACIE**

PROČ JE NAŠE SVOBODA V OHROŽENÍ A JAK JI ZACHRÁNIT

*přeložil Martin Pokorný*



PROSTOR | PRAHA | 2019

THE PEOPLE VS. DEMOCRACY  
Copyright © 2018 by Yascha Mounk

Czech edition © PROSTOR, 2019  
Translation © Martin Pokorný, 2019  
Cover picture © shutterstock/isifa, 2019

ISBN 978-80-7260-420-3

## OBSAH

|   |            |
|---|------------|
| Úvod. Ztracené iluze  | 9          |
| <b>ČÁST PRVNÍ. KRIZE LIBERÁLNÍ DEMOKRACIE</b>                           | <b>31</b>  |
| 1. Demokracie bez práv  | 38         |
| <i>Politika je jednoduchá<br/>    (a kdo nesouhlasí, je lhář)</i>       | 45         |
| <i>Jsem váš hlas<br/>    (a všichni ostatní jsou zrádci)</i>            | 50         |
| <i>Lid rozhoduje<br/>    (a může si dělat, co chce)</i>                 | 56         |
| 2. Práva bez demokracie   | 63         |
| <i>Limity volebních institucí</i>                                       | 70         |
| <i>Kooptace volebních institucí</i>                                     | 89         |
| <i>Neexistují snadná východiska</i>                                     | 104        |
| 3. Demokracie se rozkládá   | 111        |
| <i>Občané ztrácejí k demokracii<br/>    emocionální pouto</i>           | 118        |
| <i>Občané jsou stále otevřenější<br/>    autoritářským alternativám</i> | 121        |
| <i>Úcta k demokratickým<br/>    normám se vytrácí</i>                   | 125        |
| <i>Mládež nás nespasí</i>   | 133        |
| <i>Nebezpečné důsledky ztráty stability</i>                             | 137        |
| <b>ČÁST DRUHÁ. PŘÍČINY</b>  | <b>145</b> |
| 4. Sociální média   | 150        |
| <i>Technooptimisté</i>  | 154        |
| <i>Odveta technopesimistů</i>   | 156        |
| <i>Překlenout propast</i>   | 159        |
| 5. Ekonomická stagnace  | 164        |
| <i>Obavy z budoucnosti</i>  | 170        |



|   |     |
|---|-----|
| 6. Identita                                 | 176 |
| <i>Vzpouora proti pluralismu</i>            | 180 |
| <i>Geografie nenávisti</i>                  | 184 |
| <i>Demografické obavy</i>                   | 189 |
| <i>Sestup v hierarchii</i>                  | 193 |
| <b>ČÁST TŘETÍ. PROSTŘEDKY NÁPRAVY</b>       | 197 |
| 7. Ochočený nacionalismus                   | 210 |
| <i>Vzednutí exkluzivního nacionalismu</i>   | 214 |
| <i>Pokušení oprostít se od nacionalismu</i> | 217 |
| <i>Inkluzivní patriotismus</i>              | 225 |
| 8. Náprava ekonomiky                        | 233 |
| <i>Zdanění</i>                              | 238 |
| <i>Bydlení</i>                              | 242 |
| <i>Produktivita</i>                         | 245 |
| <i>Moderní sociální stát</i>                | 248 |
| <i>Smysluplná práce</i>                     | 251 |
| 9. Obnova občanského přesvědčení            | 256 |
| <i>Rekonstrukce důvěry v politiku</i>       | 259 |
| <i>Vychovávání občanů</i>                   | 265 |
| Závěr. Bojovat za své přesvědčení           | 275 |
| <i>Poznámky</i>                             | 289 |
| <i>Seznam vyobrazení a jejich zdroje</i>    | 376 |
| <i>Poděkování</i>                           | 381 |

Úvod

## Ztracené iluze

**NĚKDY SE DĚJINY** na celé desítky let zpomalí, takřka znehybní. Jistě – konají se volby a mají své vítěze a poražené, parlamenty přijímají a ruší zákony, nad obzorem se zjevují nové hvězdy a pod zem klesají rakve se státnickými titány, ale to vše je pouhý provoz, při němž odplývá čas, zatímco směřodátné cíle kultury, společnosti a politiky zůstávají beze změny.

Pak ale nastanou roky zrychlení, kdy se jakoby mění všechno zároveň: na scénu se úspěšně derou političtí nováčci, voliči se od státu domáhají počinání, jaké bylo ještě včera nemyslitelné, společenské tenze dlouhodobě bublající pod povrchem znenadání propukají v děsivých výbuchích a systém vládnutí, jenž ještě včera vyhlížel neměnně, hrozí rozpadem.

V takové době se dnes nacházíme.

Liberální demokracie byla až donedávna triumfální vládkyní: přese všechny nedostatky se etablovaný systém vládnutí těšil upřímné loajalitě většiny občanů, ekonomika vzkvétala a radikální strany zůstávaly na okraji. Podle dobového mínění politologů dosáhla demokracie v zemích typu Francie či Spojených států již před valnou dobou vnitřní stability a nadcházející roky na tom neměly nic změnit. Zdálo

se očividně, že se politická budoucnost nebude výrazněji lišit od minulosti.

Jenže pak budoucnost nastala – a oproti očekáváním se ukázala být podstatně odlišná.

Zklamání z politiky občané pociťovali odedávna, ale nyní jimi začal cloumat neklid, vztek a pohrdání. Systémy stran působily ustrnule, ale dnes jsou na celém světě – v Americe, v Evropě, v Asii i v Austrálii – na vzestupu autoritářští populisté. Bylo zcela běžné, že voliči projevovali nechuť vůči určitým stranám, politikům nebo vládám, ale nyní mnohým začala vadit sama liberální demokracie.

Nejnápadnějším projevem demokratické krize se stalo zvolení Donalda Trumpa do Bílého domu. Význam Trumpova úspěchu je nedozírný: poprvé v dějinách si nejstarší a nejmocnější demokracie na světě zvolila za prezidenta člověka, jenž otevřeně pohrdá základními ústavními normami, člověka, který své stoupence nechal „s napětím očekávat“, zda vůbec přijme výsledek voleb, který volal po uvěznění hlavní oponentky a zcela konzistentně dává autoritářským nepřítelům USA přednost před demokratickými spojenci USA.<sup>1</sup> Bez ohledu na to, zda kontrolní mechanismy, jimž jeho moc podléhá, Trumpa nakonec zkontrolí nebo ne, je ochota amerického lidu zvolit do nejvyšší funkce v zemi jedinice s jasně autoritářskými tendencemi velmi zlověstným znamením.

Trumpovo zvolení samozřejmě nepředstavuje izolovaný jev. V Rusku i v Turecku se siláckým vůdčům podařilo po vítězství ve volbách proměnit labilní demokracie ve volené diktatury. V Polsku a Maďarsku využívají populističtí politici téhož scénáře k podkopání svobody médií, odstranění nezávislých institucí a umlčení opozice.

Další země je v tom možná budou záhy následovat. V Rakousku scházelo málo, aby byl prezidentem zvolen kandidát krajní pravice. Ve Francii dávají rychlé výkyvy politického terénu šanci krajní levici i krajní pravici. Ve Španělsku

a v Řecku se etablované systémy stran rozpadají ohromujícím tempem. A bezprecedentní úspěchy extrémisté slaví dokonce i ve zdánlivě stabilních a tolerantních demokraciích, jako je Švédsko, Německo či Nizozemsko.

Dnes již není sebemenších pochyb o tom, že nastalo období populismu. Otázka zní, zda se období změní v epochu, a uvrhne tak v pochybnost samo přežití liberální demokracie.

Po pádu SSSR se liberální demokracie stala na celém světě dominantní formou vládnutí: v Severní Americe a západní Evropě vyhlížela neotřesitelně, ale rychle se uchytila i v někdejších autokratických zemích od východní Evropy po Jihoafrickou republiku a její postup byl výrazný v Asii i v Africe.

Jedna příčina triumfu liberální demokracie tkví v tom, že proti ní nestála žádná jasná alternativa. Komunismus se zhroutil, islámská teokracie měla své stoupence výhradně na Středním východě a unikátní čínský systém státního kapitalismu pod praporem komunismu bytostně navazoval na jedinečnou historii Číny. Zdálo se zjevné, že budoucnost patří liberální demokracii.

Myšlenka nezpochybnitelného triumfu demokracie je spojována především se jménem Francise Fukuyamy. V článku z konce osmdesátých let, který okamžitě vzbudil širokou pozornost, přišel s tvrzením, že konec studené války povede ke „skončení ideologického vývoje lidstva a k univerzálnímu rozšíření západní liberální demokracie jakožto definitivní formy lidského vládnutí“. Triumf demokracie – řečeno sloganem, jenž se stal trestí opojného optimismu roku 1989 – přinese podle Fukuyamy „konec dějin“.<sup>2</sup>

Celá řada komentátorů si Fukuyamu vzala na paškál a kritizovala ho za domnělou naivitu. Někteří upozorňovali, že další šíření liberální demokracie zdaleka není nevyhnutelné, a obávali se (či naopak doufali), že řada zemí prokáže vůči tomuto západnímu importu odolnost. Podle

jiných je ještě brzy na to, abychom dokázali předvídat, jaká zlepšení lidský důvtip vymyslí během následujících stiletí: co když je liberální demokracie pouhou předehrou ke spravedlivější a osvícenější formě vládnutí? <sup>3</sup>

I přes ostrou polemiku si však Fukuyamův základní předpoklad zajistil značný vliv. Většina autorů přicházejících s varováním, že liberální demokracie možná nezvítězí na celém světě, si současně byla jistá, že v demokratickém „týlu“ Severní Ameriky a západní Evropy zůstane stabilní. Ke shodnému závěru dokonce dospěla i většina politologů, zástupců disciplíny, která se jinak vůči velikášským deklamacím o konci dějin staví rezervovaně. V chudých zemích dospívají demokracie mnohdy ke krachu, konstatovalo se, a autokratičtí vládci jsou zase zbavováni moci i tehdy, pokud poddaným dokážou zajistit slušnou životní úroveň. Jakmile je ale ta či ona země majetná a současně demokratická, vykazuje pozoruhodnou stabilitu. Když v roce 1975 proběhl vojenský puč v Argentině, činilo tehdejší HDP na obyvatele v přepočtu na dnešní ceny asi 14 000 amerických dolarů.<sup>4</sup> Jakmile se ale etablovaná demokracie povznesla nad tento práh, ke kolapsům již nedocházelo.<sup>5</sup>

V úžasu nad jedinečnou stabilitou bohatých demokracií začali politologové interpretovat poválečnou historii mnoha zemí jako proces „demokratické konsolidace“.<sup>6</sup> Má-li země dlouhodobě zůstat demokracií, musí dosáhnout vysoké majetkové i vzdělanostní úrovně, musí vybudovat aktivní občanskou společnost, musí zajistit neutralitu soudnictví i dalších ústředních státních institucí a hlavní politické síly musí akceptovat, že o politických výsledcích budou rozhodovat voliči, a nikoli síla zbraní nebo nadité peněženky. Všechny tyto procesy však mnohdy byly velice vratké.

Budování demokracie není snadný úkol. Avšak kdesi vpředu tanula cenná a nadčasová odměna: jakmile se klíčových demokratických ukazatelů jednou podaří dosáhnout,

bude politický systém stabilní navěky. Z této perspektivy se demokratická konsolidace jevila jako jednosměrný proces: jakmile se demokracie stala „jedinou show ve městě“ (jak to pamětihodně vyjádřil Juan J. Linz), byla neotřesitelná.<sup>7</sup>

Nastíněnému předpokladu politologové věřili natolik silně, že se jen velice výjimečně zamýšleli nad otázkou, za jakých okolností by se mohl demokratický konsolidační vývoj otočit do protisměru. Současné události však tuto sebejistotu demokracie zpochybňují.

Před čtvrtstoletím vyjadřovala většina občanů liberálních demokracií značnou spokojenost s vlastní vládou a své státní instituce hodnotila jako kvalitní. Dnes naopak propadají větší deziluzi než kdy dřív. Před čtvrtstoletím byla většina občanů na život v liberální demokracii hrdá a jakékoli autoritářské alternativy vůči vlastnímu systému vládnutí velmi rozhodně odmítala. Dnes se mnozí k demokracii stavějí se stále zřetelnější nevraživostí. Před čtvrtstoletím politické protivníky sjednocovala úcta k základním demokratickým pravidlům a hodnotám. Dnes si nesmírnou moc a vliv vydobyli kandidáti, kteří porušují zcela elementární normy liberální demokracie.<sup>8</sup>

Uvedme dva příklady, jež čerpám z vlastních průzkumů. Více než dvě třetiny starších Američanů má za to, že život v demokracii je mimořádně důležitá hodnota, zatímco mezi „mileniály“ tento názor sdílí necelá třetina. Tento strmý pokles citového sepětí s demokratickým zřízením u Američanů podněcuje vstřícnost k autoritářským alternativám. Zatímco ještě v roce 1995 se jen jeden člověk z šestnácti domníval, že armádní klika představuje dobrý systém vládnutí, dnes si totéž myslí jeden člověk z šesti.<sup>9</sup>

Za těchto radikálně proměněných okolností by bylo pošetilé předpokládat, že stabilita demokracie je prostě a jednoduše zaručena. Ústřední premisa poválečné éry – tedy víra, že bohaté země, v nichž pomocí svobodných a spravedlivých voleb došlo k opakované výměně držitelů vládní

moci, zůstanou demokratické navěky – celou dobu spočívala na vratkých základech.

Jestliže scházejí garance pro první ústřední premisu, která formovala naši politickou imaginaci, pak máme dobré důvody ohledat i tu druhou.

Dlouho jsme měli za to, že liberalismus a demokracie tvoří soudržný celek – a nejen prostě proto, že nám záleží jak na vůli lidu, tak na právním státu, tj. že chceme lid nechat rozhodovat a současně chceme chránit individuální práva. Jde tu o víc: obě složky našeho politického systému se navzájem nutně podmiňují.

Skutečně existují dobré důvody k obavám, že pokud se někdo jedné či druhé složky zřekne, nemůže liberální demokracie přežít. Systém, v němž konečným zdrojem rozhodování je lid, zajišťuje, aby bohatí a mocní nemohli pošlapávat práva těch, kdo nežijí v nadbytku. Stejně tak systém, jenž chrání práva neoblíbených menšin a v němž může tisk svobodně kritizovat vládu, zajišťuje lidu možnost vyměnit si vládcu pomocí svobodných a spravedlivých voleb. Individuální práva a vůle lidu – naznačuje provedená úvaha – patří k sobě jako zelí k vepřovému a Trump k Twitteru.

Ovšem sám fakt, že plně funkční systém vyžaduje obě složky, ještě neznamena, že systém zahrnující obě složky bude nutně stabilní. Vzájemná provázanost liberalismu s demokracií naopak ukazuje, jak rychle může dysfunkce jedné složky našeho politického zřízení vyvolat dysfunkci té druhé. U demokracie bez práv neustále hrozí, že se zvrátí přesně v to, čeho se američtí otcové-zakladatelé obávali ze všeho nejvíc: v tyranii většiny. A práva bez demokracie nemusí být o nic stabilnější: jakmile se politický systém změní v hřiště opanované miliardáři a technokraty, nutně bude sílit pokušení vyloučit lid ze stále důležitějších rozhodnutí.

Právě k takovému rozkolu liberalismu a demokracie možná v současnosti dochází – a důsledky nejspíš budou opravdu tak tíživé, jak bychom očekávali.

Populisté, kteří na obou stranách Atlantiku slaví bezprecedentní úspěchy, se v mnoha formálních i obsahových ohledech navzájem liší.

Je například lákavé považovat Donalda Trumpa za jedinečný americký fenomén: neomaleným vystupováním počínaje a chvástáním ohledně vlastního majetku konče je chodící karikaturou amerického podvědomí, figurkou, jakou by nakreslil komunistický kreslíř, jemuž ministerstvo propagandy v sovětské éře uložilo zesměšnit úhlavního nepřítele. A Trump samozřejmě v mnoha ohledech opravdu je ztělesněním čirého amerikanství. Svoje podnikatelské úspěchy zdůrazňuje zčásti také v důsledku upřímného amerického obdivu k podnikavým jedincům; rovněž terče jeho vzteku jsou formovány americkým kontextem: v Evropě by se například těžko uplatňovaly obavy z toho, že levicové elity zabaví lidem zbraně.

Přesto lze skutečnou povahu oné hrozby, kterou Trump ztělesňuje, pochopit jedině v mnohem širším rámci, totiž v kontextu krajně pravicových populistů, kteří nabývají na síle ve všech významných demokraciích od Athén po Ankaru, od Sydney po Stockholm a od Varšavy po Wellington. I přes očividné rozdíly mezi populisty, kteří jsou ve všech těchto zemích na vzestupu, mají jejich společné rysy hluboké kořeny a způsobují, že hrozba, kterou populismus do politického systému vnáší, je ve všech těchto případech pozoruhodně podobná.

Donald Trump ve Spojených státech, Nigel Farage ve Velké Británii, Frauke Petryová v Německu i Marine Le Penová ve Francii tvrdí, že ty nejnaléhavější problémy naší doby se dají vyřešit mnohem přímočařejším způsobem, než nám politický establishment chce namluvit, a že masa obyčejných



lidí instinktivně ví, co je nutné udělat. V jádře politiku vnímají jako prostinkou záležitost: stačí, aby zvítězil ryzí hlas lidu, a všechny příčiny nespokojenosti obyvatelstva zmizí. Amerika – nebo Velká Británie nebo Německo nebo Francie – znovu dosáhne někdejší velikosti.

Přitom se ovšem opomínají jedna elementární otázka: Pokud lze politické problémy naší doby vyřešit tak snadno, proč vlastně přetrvávají? Populisté nejsou ochotni přiznat, že by skutečný svět mohl být komplexní, v důsledku čehož úspěšné řešení problémů může unikat i lidem s dobrými úmysly. Potřebují tak někoho označit za viníka – a činí to velmi hlasitě.

Na prvním místě se mnohdy nabízí hledat zloducha za hranicemi. Je proto zcela logické, že vinu za ekonomické obtíže USA přičítá Trump Číně. Stejně tak nepřekvapivé je, že tyje z rozšířených obav a tvrdí, že Spojené státy podléhají útoku sexuálních násilníků z Mexika a muslimských teroristů.<sup>10</sup>

Evropští populisté nacházejí nepřátele jinde a většinou své zášti projevují obezřetněji, nicméně jejich rétorika se opírá o stejnou logiku. I Le Penová a Farage mají shodně s Trumpem za to, že pokud příjmy stagnují anebo je národní identita ohrožena novousedlíky, musí tím být vinni lidé odjinud: muslimští příživníci či polští údržbáři. A i oni – stejně jako Trump – přičítají vinu za neuskutečnění vlastních přehnaných slibů politickému establishmentu, byrokraty z Bruselu počínaje a lháři z médií konče. Populisté všech možných ražení tvrdí, že obyvatelé sídelní metropole buď jen chrání vlastní zájmy, nebo jsou spřaženi s nepřáteli národa. Etablovaní politikové prý pomýleně a fetišisticky uctívají diverzitu – anebo rovnou hrají do karet nepřítelům národa. Případně se nabízí vůbec nejjednodušší vysvětlení: politikové nepatří „k nám“, nýbrž jsou to cizinci, muslimové nebo obojí.

Tato názorová perspektiva podněcuje dva druhy politických tužeb a populisté ochotně využívají obou. Za prvé hlásají, že se do vysoké funkce musí dostat poctivý vůdce,

který sdílí ryzí perspektivu širokých vrstev a je ochoten za ně bojovat; a za druhé, jakmile se funkce ujme, musí odstranit institucionální bariéry, jež by mu ve vykonávání lidové vůle mohly bránit.

Liberální demokracie disponují mnoha brzdami a vyrovnávacími mechanismy, které mají zabránit tomu, aby jedna konkrétní strana nahromadila příliš velkou moc, a jednak smířit zájmy odlišných skupin. Populisté však žijí v představě, že vůle lidu žádné zprostředkování nepotřebuje a jakýkoli kompromis s menšinami je druh korupce. V tomto smyslu populisté smýšlejí bytostně demokraticky: oproti tradičním politikům věří s mnohem větším zánícením, že vládnout má *démos*. Ale zároveň jsou bytostně neliberální: na rozdíl od tradičních politiků říkají otevřeně, že hlas lidu nesmějí tlumit žádné nezávislé instituce ani individuální práva.

Obava, že by mohutnící vlna populismu dokázala po nástupu k moci rozbořit liberální instituce, se může zdát přehnaná, avšak opírá se o dlouhou řadu precedentů. Neliberální populisté se už díky volebním úspěchům ujali moci v Polsku a v Turecku, a v obou zemích provedli v zájmu utužení moci nápadně shodné kroky: vystupňovali napětí se svými domnělými nepřáteli doma i za hranicemi, obsadili soudy i volební komise svými stoupenci a zajistili si dohled nad médií.<sup>11</sup>

Do Maďarska byla liberální demokracie přesazena v porovnání s Německem či Švédskem jen velmi nedávno a vykazovala jistou křehkost. Přesto politologové po celá devadesátá léta viděli její šance velmi optimisticky. Podle jejich teorií vykazovalo Maďarsko všechny atributy, jež svědčí pro příznivý přechod k demokracii: země znala demokratickou vládu z minulosti, totalitní dědictví tu bylo mnohem mírnější než v řadě jiných východoevropských zemích, komunistické elity se s novým režimem smířily prostřednictvím vyjednané dohody a země na mnoha stranách sousedila

se stabilními demokraciemi. Řečeno jazykem politologie, Maďarsko představovalo „nejpravděpodobnější případ“: pokud by se demokracie neujala ani tady, pak by měla obtíž se prosadit i v ostatních postkomunistických zemích.<sup>12</sup>

Po celá devadesátá léta to vypadalo, že se uvedená předpověď potvrzuje: maďarská ekonomika se rozvíjela, strany se u vlády střídaly bez rozruchu, aktivní občanská společnost zahrnovala kritická média i silné nevládní organizace a též jednu z nejlepších univerzit ve střední Evropě. Vše nasvědčovalo tomu, že se maďarská demokracie konsoliduje.<sup>13</sup>

Pak se ale vynořily problémy. Mnoho obyvatel země získalo pocit, že nepobírají spravedlivý díl z hospodářského růstu. Připadalo jim, že jejich identitu ohrožuje možnost (byť ne realita) masové imigrace. A když pak na středolevou vládní stranu dopadl velký korupční skandál, přerostla nespokojenost v otevřené znechucení vládou. V parlamentních volbách roku 2010 přičkli voliči zdrcující většinu uskupení Fidesz pod vedením Viktora Orbána.<sup>14</sup>

Po nástupu do úřadu Orbán přikročil k systematickému utužování moci. Aby ovládl státní televizi, ústřední volební komisi i ústavní soud, najmenoval do jejich čela své loajální stoupence. Upravil k vlastnímu prospěchu volební systém, přiměl zahraniční firmy k finanční podpoře lidí, s nimiž je osobně spjat, podřídil nevládní organizace vysoce restriktivním pravidlům a pokusil se ukončit provoz Středoevropské univerzity.<sup>15</sup>

Žádný rubikon, žádný nezpochybnitelně zásadní krok přitom nevyznačoval, kde přesně dochází k nezvratnému zhroucení někdejších politických norem. Každé Orbánovo opatření bylo možné tak či onak hájit. V celkovém souhrnu však špela k neodvratnému závěru: Maďarsko už nepředstavuje liberální demokracii.

A čím tedy je?

S postupem let Orbán na tuto otázku odpovídal stále zřetelněji. Zpočátku se prezentoval jako upřímný demokrat,

jenž hájí konzervativní hodnoty. Dnes se naopak jasně a hlasitě označuje za odpůrce liberální demokracie. Tvrdí, že demokracie má být hierarchická, ne liberální. Pod jeho vedením se Maďarsko stane „neliberálním novým státem, opřeným o přirozené základy“.<sup>16</sup>

Orbán zde své vlastní snažení popisuje mnohem výstižněji, než se to podařilo většině externích pozorovatelů, kteří Orbána kritizují za nedemokratičnost. I když se ale právem obávají, že neliberální reformy mohou maďarskému prezidentovi nakonec umožnit přehlížet i vůli lidu, je omylem si myslet, že všechny demokracie musí z podstaty věci být liberální nebo připomínat naše současné politické instituce.

Hierarchická demokracie umožňuje předákům, jež si zvolil lid, realizovat vůli lidu tak, jak ji sami chápou, aniž by přitom ponechávali prostor pro práva či zájmy přetrvávajících vzdorných menšin. Když se označují za demokraty, nemusí jít o pokrytectví: ve vznikajícím systému bude vůle lidu – přinejmenším zprvu – suverénně vládnout. Od liberální demokracie, jak jsme na ni zvyklí, se tento systém neliší absencí demokracie, nýbrž absencí úcty k nezávislým institucím a individuálním právům.

Rozmach neliberální demokracie čili demokracie bez práv je jen jednou stranou politického dění úvodních dekád 21. století. Zároveň s nárůstem skepse obyčejných lidí vůči liberálním procedurám a institucím totiž docházelo k tomu, že se politické elity snažily proti hněvu širších vrstev obrnit. Důrazně opakují, že svět je komplikovaný – nu a oni vynaložili tolik námahy na nalezení správných odpovědí. Pokud širší vrstvy propadnou neklidu natolik, že začnou moudré rady udílené elitami ignorovat, pak je nutné je vzdělat, vůbec na ně nehledět anebo je nátlakem přinutit k poslušnosti.

S jedinečnou intenzitou se tento postoj demonstroval 13. července 2015 v časných ranních hodinách. Propuknuvší